

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורניתעלון הדרכה להורא פרשת השבוע
ע"פ הגלגלות של בהמה ליבוביץוירא (תשכ"ג)

העונש העתידי לבוא על סדום לא נאמר בצורה של גזר דין אלא בצורת התראה: ארדה בא ואראה... ועדיין יש שהות לתקן, לחזור בתשובה. רעיון זה של "החפוז אחפוז במות הרשע, הלא בשובר מדרכיו וחיה" (יחזקאל י"ח, כ"ג) - ראו אותו חז"ל לא רק במקומות שבו הוא נאמר במפורש אלא גם במקומות שאפשר למצוא לו רמז.

נאמר בשאלה "אי הבל אחיך" לקיץ ראו בו מתן אפשרות להתודות.

רש"י ד' מ' ד"ה אי הבל אחיך... אולי ישיב ויאמר אני הרגתיך.

לדור המבול נתנה שהות של מאה ועשרים שנה, עם התראה ברורה ע"י בנין תיבת נח... בן נח לעיניהם:

ו' י"ד עשה לך תיבה

תבניתה: בא וראה לפה אמר הקב"ה לנח שיבנה תיבה עצי גפר... וישב ועוסק בה ויעשו תשובה. וכי לא יכול היה הקב"ה להצילן בדברו או להעלותן לשמים באמונתו, שאמר לו "עשה לך תיבת עצי גפר"? למה כך? אלא אמר הקב"ה: מתוך שאני אומר לו "עשה לך תיבת עצי גפר" והוא עומד ועוסק בה וכורת ארזים, הם מתכנסין אצלו ואומרים לו: "נח! מה אתה עושה?" והוא אומר: "תיבה! שאמר לי הקב"ה שמביא מבול לעולם" ומתוך כך שומעין ועושים תשובה. כך הי' הקב"ה מחשב... ולא היו משגיחים עליו.

בנסת אחר: עמד נח ונמסע ארזים והיו אומרים לו: "ארזים אלה למה?" אמר להם: "הקב"ה מבקש להביא מבול ואמר לי לעשות תיבה כדי שאמלט אני וביתי". והיו משחקין ממנו ומלעיגין בדבריו. והיה משקה אותן ארזים והם גדלים והיו אומרים לו: "מה אתה עושה?" ומשיב להם כענין הזה. והיו מלעיגים עליו. לסוף ימיו קצצן והיה מסבין והיו אומרים לו: "מה אתה עושה?" ואומר להם כך, והיה מתרה בהם. כיון שלא עשו תשובה...

בצורה חריפה עוד יותר, בראיית מתן אפשרות לתשובה אפילו ברגע אחרון ממש מפרשים חז"ל את אי התאמת בין פסוקים ז' י"ב לבין ז' י"ז

רש"י י"ב ד"ה ויהי הגשם על הארץ: ולהלן הוא אומר (ז' י"ז) "ויהי המבול" - אלא כשהורידן - הורידן ברחמים שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה, כשלא חזרו היו למבול.

ומעניין שבעל משך חכמה ראה רעיון זה גם במקום שלא מצאנו חז"ל שמתוך שאמר המלאכים "וישלחו ה' לשחתה" (י"ט י"ג) הבין נח

"כי עדיין תשובה מועיל, כי לזה שלח אותם השי"ת, לכן "ויצא לוט וידבר אל חתניו" כי דבר להם יתעוררו את בני העיר לשוב מדרכם הרעה, כי אם לא ישובו כלה ונחרצה. ויאמר "קומו צאו מן המקום כי משחת ה' את העיר" ועדיין הגזר דין יכול להתקע (כמו שמצינו בנצורה) ולכן ע"י יציאתכם מן העיר יתעוררו אנשי העיר לתשובה, וכמו שאמרנו במדרש על בנין נח את התיבה, שזה גופא היה התראה לתשובה.

לשאלה ב2 עיינו בגליון כי-תצא משנת תשכ"ב שאלה ב.

לשאלה ג. בשעת סדום - המוזכרת לראשונה בבטרי כללי בפרק י"ג ומוצגת לפנינו בפרק י"ט ומדובר בה בפרוט ביחזקאל ט"ז מ"ט-ב - מתוארת בפי חכמינו באגדות רבות ושונות בפרוטרות רב. שנים מהם הובאו בגליוננו (ג' 1-2), המעובין ימצא חומר רב (אם כי גם רק חלק קטן מאוצר מדרשנו) בספר האגדה לביאליק כרך ראשון ספר ראשון. רוב האגדות מבליטות את המיוחד שברשעת סדום בכך, שהרשעות היא חוקית, דהיינו שאינה רשעות של בודדים רבים בתוך העיר העושים מעשים בלתי חוקיים, כלומר אינה רשעות של עיר שרבו בה פושעים ועוברי חוק. גם אינה עיר שרשעותה רשעות ספוטנטית של הציבור כולה, של ציבור המתפרץ נגד חוקי צדק. אלא זו רשעות הנהיגה על פי החוק, בקביעות ובסדר - רשעות שהממשל מחייב אותה. קר זה לרשעותה של סדום מובלם ביותר באגדה הבאה מתוך פרקי דר' אליעזר (בגרסאות שונות במקצת גם במדרשים אחרים).

פרקי דר' אליעזר כ"ה: הכריזו בסדום ואמרו: "כל מי שהוא מחזיק ידי עני ואביון וגר בפת לחם, ישרף באש!" פלוטית בתו של לוט היתה בשואה לאחד מגדולי סדום, ראתה עני אחד מדוקדק ברחוב העיר ועגמה בפשה עליו. מה היתה עושה? בכל יום כשהיתה יוצאת לשאוב מים, היתה נותנת בכד שלה מכל מזון ביתה וכלכלה אותו עני, אמרו אנשי סדום: "מאיין הוא חיי?" צד שידעו הדבר והוציאו אותו להשרף. אמרה: "אלוהי עולם! עשה משפטי ודיני מאנשי סדום, ועלתה זעקתה לפני כסא הכבוד. אמר הקב"ה: "ארדה ואראה הכצקתה הבאה אלי" - אם כצקת הנערה הזאת עשו אנשי סדום, אהפוך יסודותיה שלה למעלה ופניה למטה.

וע' רש"י ד"ה: "הכצקתה של מדינה.

הבאה אלי עשו: ...ורבותינו דרשו הכצקתה צעקת ריבה אחת

שהרגו מיתה משובה על שנתנה מזון לעני...